

Idrottens samhällsnytta

En vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens
mervärden för individ och samhälle

Idrottens samhällsnytta

Svensk idrott är en viktig och positiv kraft i samhället. Med 3,2 miljoner medlemmar i 20 000 ideella föreningar och 650 000 ledare, skapar idrottsrörelsen en rad positiva bieffekter som vi kallar samhällsnytta. Idrottens drivkraft är glädjen och gemenskapen i gruppen eller laget, utmaningen och nerven i tävlingen, känslan att spränga sina gränser och det välmående som infinner sig efter ett träningspass.

Då idrottens samhällsnytta spänner över många områden, allt från hälsoekonomi och självkänsla till besöksnäring och integration, är det en grannliga uppgift att sammanställa en heltäckande kartläggning. Därför har RF låtit 16 forskare i 13 översikter gå igenom den befintliga forskningen över idrottens samhällsnytta. Detta är alltså en av de 13 översikterna. I sammanställningen över samtliga kapitel hittar du alla områden som har genomlysts.

Forskarna Paul Sjöblom och Johan Faskunger har varit redaktörer för rapporten. De har även bidragit med en översikt själva.

Alla översikter i rapporten är intressant för idrottsrörelsen, men jag tror att även forskare, politiker och tjänstemän, näringslivsföreträdare, journalister och en allmänhet som är intresserade av idrottens och idrottsrörelsens nytta för individ och samhälle, kan finna den läsvärd. Så läs gärna de andra översikterna.

Kombinationen av ett starkt egenvärde och stor samhällsnytta inom många områden gör idrottsrörelsen till en viktig del av det svenska samhället. Vi vill möta gemensamma samhällsutmaningar och vi kan bidra till att skapa en gemenskap och framtidstro i samhällets alla delar.

Vi gör Sverige starkare.

Stefan Bergh

Generalsekreterare Riksidrottsförbundet

FoU-rapport 2017:1

Du finner FoU-rapporter utgivna av Riksidrottsförbundet på: www.rf.se/forskning

Redaktörer: Johan Faskunger och Paul Sjöblom

Foto: Bildbyrån

Idrott och funktionsnedsättning – i spänningsfältet mellan stabilitet och samhällsomvandling

Kim Wickman

Inom idrotten får man lära sig att förlora, att uppleva ett nederlag, utan att det skall tas allt för allvarligt. Handikappidrotten för denna grupp har därför ett stort habiliterande och utvecklande värde samtidigt som den ger ökade tillfällen till social träning och kontakter, vilket skänker ökad självkänsla och större integrationsmöjligheter. (Idrottsutredningen, 1969:29, s. 100)

Inledning

Utredningen som citerat ovan är hämtat från skrevs samma år som Parasport Sverige (tidigare Svenska Handikappidrottsförbundet) blev medlemsorganisation i Riksidrottsförbundet (RF), och målgruppen som texten avser är barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning. Föresatsen är övertygelsen om att idrott är något grundläggande gott för individ och samhälle. Egenvärderna legitimerar idrott för unga med funktionsnedsättning och det fanns då liksom nu en stark tilltro till idrottens

positiva samhällseffekter. Numera finns också ett tvivel: om inte idrott praktiseras i enlighet med samhällets förväntningar riskerar den att förlora sin legitimitet (Loland, 2014). Avsikten är att i föreliggande kapitel rikta fokus mot aktuell forskning inom området för funktionsnedsättning och reflektera över idrottens samhällsnytta. Översikten inleds med en begreppsförklaring och därpå en historisk beskrivning av utvecklingsskeden inom området för funktionsnedsättning och idrott i Sverige. Detta främst för att synliggöra den samlade erfarenhet och kunskap som finns inom RF och som utvecklats i samverkan med andra intresseorganisationer och samhällsaktörer under nära nog fem decennier. Därefter beskrivs några centrala riktlinjer i det parasportpolitiska programmet samtidigt som nationell och internationell forskning inom aktuellt område ringas in. Det vill säga, främst sådan forskning som faller inom ramen för föreningsidrotten, men också inom ramen för skolämnet idrott och hälsa. Slutligen påvisas några kritiska reflektioner kring dilemman, möjligheter och utmaningar som idrottsrörelsen kan tänkas stå inför, och allra sist görs en återknytning till idrottens samhällsnytta och legitimitet ur perspektivet funktionsnedsättning.

Vem betraktas som funktionshindrad och vad innebär en funktionsnedsättning?

Att hitta nationell statistisk som omfattar personer med funktionsnedsättning är svårt, vilket Sverige också har kritiserats för i internationella sammanhang (Myndigheten för delaktighet, 2016). En bidragande orsak till detta kan vara att Sverige saknar tydliga kriterier för vem som ingår i gruppen personer med funktionsnedsättning (Ungdomsstyrelsen, 2012). Som en följd därav skiljer sig Svenska myndigheter åt i sina definitioner. Exempelvis definieras *nedsatt rörelseförmåga*, enligt Folkhälsomyndigheten (2016), utifrån om en individ inte kan springa en kortare sträcka, inte kan gå upp för ett trappsteg utan besvär, inte kan ta en kortare promenad i rask takt, eller behöver hjälpmedel för att förflytta sig utomhus. *Svårt rörelsehinder* anses en person ha om hjälp behövs för att förflytta sig utomhus. Folkhälsomyndigheten angav i sin nationella enkät (Folkhälsomyndigheten, 2016) att uppskattningsvis 21 procent av Sveriges befolkning har någon form av funktionsnedsättning. Därtill är det fler kvinnor än män som anger att de har en långvarig sjukdom och att de är rörelsehindrade, medan män i större utsträckning än kvinnor anger att de har nedsatt hörsel och nedsatt syn (Folkhälsomyndigheten, 2015).

Följande översikt utgår från Socialstyrelsens definition av begreppen funktionsnedsättning och funktionshinder (Socialstyrelsen, 2017). Funktionsnedsättning innebär nedsättning av en individs fysiska, psykiska eller intellektuella funktionsförmåga. Funktionshinder är den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Definitionerna finns också i den svenska versionen av International Classification of Functioning, Disability and Health (World Health Organization, 2001). Dessa definitioner används allt som oftast i vetenskapliga sammanhang om inget annat anges.

Funktionsnedsättning och idrott i Sverige – några centrala utvecklingsskeden

Det är svårt att fastställa en bestämd tidpunkt när idrott för utövare med funktionsnedsättning etablerades i Sverige. Här följer en beskrivning av några milstolpar. År

1892 bildades IK Hephata och var, vad man vet, en av de första idrottsföreningarna för personer med funktionsnedsättning och gruppen dövidrottare. År 1930 blev Sverige, liksom Norge och Finland, medlemmar i CISS (Comité international des sports silencieux), som var den första internationella organisationen för idrottare med funktionsnedsättning. Sverige deltog därefter år 1931 i det tredje Sommarvärldsspelen arrangerat av CISS i Nürnberg, Tyskland, och skördade där stora idrottsliga framgångar (Wiger, 2000). Under 1950-talets senare hälft startade regelbunden träningsverksamhet i Malmö och Göteborg med simning, bågskytte och bordtennis som basidrotter.

I takt med ett ökat intresse tillsattes år 1957 en utredningskommitté för Idrott för Handikappade och Åldringar. Utredningskommittén bildades i samråd med RF, Korporationsidrottsförbundet, försäkringsbolaget Folksam och Stockholms stad och hade till uppgift att organisera träningsverksamhet för idrottare med funktionsnedsättning såsom underlag för utredningen. Utredningskommittén tillsatte i sin tur lokala kommittéer runt om i Sverige, vilket kan betraktas som det första steget mot det som i dag benämns Parasport Sverige. Utredningskommittén avslutade sitt arbete år 1962, och vid samma tidpunkt bildades Svensk Handikappidrott med De Handikappades Riksorganisation (DHR) som huvudman. En av de organisationer som samarbetade med Svensk Handikappidrott/DHR var Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB). År 1969 kom en statlig utredning gällande statens stöd till idrotten: "Idrott åt alla" (Idrottsutredningen, 1969). Idrotten bedömdes som mycket betydelsefull i samband med fysisk och psykisk rehabilitering då den bland annat kunde anpassas efter individens förutsättningar och förmåga:

Med handikappidrott menas emellertid sådan idrottsverksamhet som syftar till att vid ett mer bestående handikapp lindra verkningen av detta, bidra till en fysisk och psykisk anpassning samt vara en förströelse. (Idrottsutredningen, 1969:29, s. 97)

År 1969 bildades Svenska Handikappidrottsförbundet (SHIF) och samma år valdes SHIF in i RF som specialidrottsförbund (SF) nummer 50.

År 2015 beslutade ett enigt förbundsmöte att SHIF skulle byta namn till Parasport Sverige och Sveriges Paralympiska Kommitté. Det främsta argumentet bakom namnbytet var en tydligare koppling till parallell idrott och till de parallella spelen – Paralympics – och att det nya namnet var mer internationellt gångbart. Parasport Sverige är ett kategoriförbund, vilket innebär att förbundet administrerar idrott för personer med rörelsehinder, synskador och utvecklingsstörning inom 18 idrotter samt bistår med råd, stöd och utbildningsinsatser till andra SF som vill etablera ny eller utveckla befintlig verksamhet för barn och unga med funktionsnedsättning. Förbundet har 540 medlemsföreningar, och det finns ytterligare 35 SF med Parasport på programmet (J. Strid, personlig kommunikation, 27 oktober, 2016). Enligt Riksidrottsförbundet (2015) har Parasport Sverige 21 852 aktiva utövare. Idrottsrörelsen har tre miljoner medlemmar (barn, unga och vuxna), vilket innebär att drygt 30 procent av befolkningen är aktiva i någon föreningsdriven verksamhet. Parasport Sverige har cirka 37 000 medlemmar, vilket innebär att förbundet når ungefär fyra procent av gruppen personer med funktionsnedsättning. Siffrorna indikerar att det finns utrymme och marginal för ytterligare rekrytering av personer med funktionsnedsättning till idrottsrörelsen (Parasport Sverige, 2016). Hur stor andelen medlemmar med funktionsnedsättning är inom respektive SF finns det inga offentliga uppgifter på. Det går

heller inte att spåra via LOK-stödsstatistiken då det inte görs sådana särredovisningar av barn och unga mellan 7 och 25 år med funktionsnedsättning.

Trots bristande dokumentation finns det dock anledning att utgå från att det har funnits utövare med funktionsnedsättning långt innan SHIF tillkomst, som tränat och tävlat för olika SF utan att för den skull vara behäftade med så kallad "mångfalds- eller inkluderingsmärkning".

Med idrott för barn avser *Idrotten vill* (Riksidrottsförbundet, 2009) barn upp till och med 12 år, och med ungdom avses åldrarna 13–20 år. Idrottsverksamhet för utövare med funktionsnedsättning delas emellertid inte alltid in i barnidrott, ungdomsidrott och vuxenidrott i enlighet med *Idrotten vill*. Orsaken är främst att det är idrottsutövarnas funktionsförmåga snarare än ålder som är avgörande för de aktiviteter och de gruppansättningar som kommer i fråga. Med anledning av att det är förhållandevis få flickor med funktionsnedsättning som är idrotts- och motionsaktiva finns det sällan underlag för att bilda särskilda träningsgrupper för flickor (Wickman, 2011a). I positiv mening innebär detta att idrotten, till skillnad från många andra samhällsinstitutioner, kan erbjuda gemensamma möten i pluralistiska deltagargrupper med avseende på ålder, kön och funktionalitet. Ett illustrativt exempel är rullstolsbasket där män och kvinnor med och utan funktionsnedsättning spelar i samma lag upp till SM-nivå (Wickman, 2011b). Rullstolsbasket är i den bemärkelsen gränsöverskridande då den bryter mot traditionella sätt att betrakta och kategorisera idrotter och idrottare ur genus- och funktionsperspektiv.

Som redan nämnts inledningsvis har RF under lång tid drivit och utvecklat idrottsverksamhet för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning. Det har genom åren skett i samverkansallians med olika intresseorganisationer och samhällsaktörer, inte minst genom projekt initierade av staten såsom exempelvis Handslaget och Idrottslyftet. Parallellt med extern samverkan har ett internt kunskaps- och kompetensflöde skett mellan olika SF med specialidrottskompetens och Parasport Sverige med kunskap om specifika funktionsnedsättningar och idrottshjälpmiddel.

Syftet med ovanstående historiska genomgång är att visa att det finns en infrastruktur på plats som inte är oviktig i sammanhanget. Den är betydelsefull både för nuvarande och framtida samverkansallianser inom RF, men också för externa samhällsaktörer. Ett annat syfte är att betona att människor med funktionsnedsättning utgör en heterogen grupp. Det innebär att förutsättningarna till ett aktivt idrottsliv är mycket individuella. Vissa idrottare behöver ändamålsenliga och individanpassade stödåtgärder, andra inte. Idrotten i sig kan också vara mer eller mindre lämplig eller anpassningsbar för olika målgrupper och individer. Genom kollektiv mobilisering är Parasport Sverige en viktig aktör när det gäller att påverka makthavare och genomdriva förändringar eller skapa uppmärksamhet kring särskilda frågor som är av betydelse för att göra idrotten mer jämlik och tillgänglig. Särskilt gäller det för individer och grupper som saknar formell makt och därmed möjlighet att själva påverka och förändra.

Det parasportpolitiska programmet

I det parasportpolitiska programmet (Parasport Sverige, 2016) framställs idrottsrörelsen som en del i lösningen på ett av det svenska samhällets största, men också, enligt programmet, mest påverkbara problem: folkhälsan hos personer med funktionsnedsättning. I programmet identifieras sex områden: 1) *Idrotten måste nå*

ut! 2) Tillgänglighet – alla ska kunna vara med! 3) Utbildning, attitydförändring & forskning, 4) Organisation och ekonomi, 5) Paraeliten – förebilder för alla! och 6) Ett samhälle för alla. På riktigt. ”Med gemensamma insatser kan vi säkerställa att vi får ett samhälle för alla. På riktigt.” står det att läsa under punkt 6. Således ges idrottens mervärde ett tydligt utrymme. Här efterlyser förbundet en starkare samverkan mellan samhällsaktörer som verkar för en bättre folkhälsa och bättre förutsättningar för fysisk aktivitet och idrott för personer med funktionsnedsättning. Det parasportpolitiska programmet hänvisar exempelvis till Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS, SFS 1993:387). Enligt lagens tionde paragraf ska, i samband med en insats, den enskilde erbjudas att upprätta en individuell plan med beslutade och planerade insatser. Vidare är landstingen, enligt Hälso- och sjukvårdslagen (HSL, SFS 1982:763), skyldiga att upprätta individuella planer över planerade och beslutade insatser inom habilitering och rehabilitering. I det parasportpolitiska programmet framgår emellertid inte på vilket sätt eller i vilken omfattning LSS och HSL skulle kunna stärka individens möjligheter till ett aktivt idrottsliv. Teoretiskt är det naturligtvis tänkbart att i den individuella planen precisera idrottsrelaterade insatser och ekonomiskt stöd till individanpassade fritids-/idrottshjälpmedel.

Parasport Sverige riktar i sitt idrottspolitiska program (Parasport Sverige, 2016) också krav mot sitt eget förbund, mot idrottsrörelsen och mot samhället. I kraven riktade mot det egna förbundet nämns bland annat kontinuerlig uppföljning och utvärdering av hur verksamheten bedrivs på distrikt- och föreningsnivå för att behålla befintliga medlemmar och nå nya. Ytterligare ett krav är att förstärka förmågan att bistå idrotter utanför det egna förbundet med kunskap om fysisk aktivitet och idrott för personer med funktionsnedsättning. När det gäller kraven riktade mot idrottsrörelsen anges kartläggning av utbudet av idrottsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning i övriga SF samt handlingsplaner för hur idrotten ska göras tillgänglig för fler. När det gäller samhället nämns exempelvis möjligheten och rätten att träna parasport, ökade ekonomiska resurser till parasport på alla nivåer, samt att parasport bör inarbetas i läroplanerna för grund- och gymnasiesärskolan. Folkhälsa är ett nytt begrepp som inte tidigare använts i förbundets idrottspolitiska program (Svenska handikappidrottsförbundets/Svenska Paralympiska kommittén, u.å.). I det föregående programmet betonades idrottens betydelse för individens hälsa och välbefinnande. Därmed har en förskjutning skett från hälsa till folkhälsa, men också från idrott till fysisk aktivitet. I den senaste versionen framställs hälsa och välbefinnande inte enbart som bonuseffekter för den idrottande individen. Fysisk aktivitet och idrott beskrivs snarare som redskap att uppnå god hälsa på lika villkor för hela befolkningen, i synnerhet för de grupper i samhället som är mest utsatta för ohälsa, nämligen individer med funktionsnedsättning.

Idrott och inkludering

I samband med förbundsåret i maj 2013 beslutade SHIF/SPK (nuvarande Parasport Sverige) att upprätta en långsiktig och hållbar strategi för inkludering av idrotter som administrerades av SHIF/SPK men som skulle kunna ha sina hemvister i olika SF. Inkluderingsprojektet omfattade 18 idrotter (Alpint, Boccia, Bordtennis, Elhockey, Fotboll, Friidrott, Goalball, Innebandy, Judo, Kälkhockey, Längdskidor, Mattcurling, Rullstolsdans, Rullstolsrugby, Showdown, Simning, Skidskytte och Sportskytte). Målet var att kartlägga och identifiera förutsättningar och därefter upprätta handlingsplaner för samverkan och framtida överflyttning och inkludering av idrotter från SHIF/SPK till SF (Engström, 2014). I rapporten används begreppet inkludera ”för att benämna före-

teelsen att en SHIF/SPK-idrott på ett eller annat sätt är/blir förenad med en liknande idrott/specialförbund” (Engström, 2014, s. 5). Kartläggningen omfattade främst intervjuer med tjänstemän och förtroendevalda inom SHIF/SPK, representanter från 16 SF, Sörmlands Handikappidrottsförbund och Norges Idrottsförbund. Sammantaget visade kartläggningen att positiva effekter av inkludering främst handlade om ökad tillgång till specialistkompetens (tränare, ledare, idrottare), ökad utveckling av idrottare och tränare samt ökad samverkan kring tävling och träning. Befarade negativa effekter av inkludering var främst att idrottare med funktionsnedsättning skulle bli lågprioriterade och att ekonomiska resurser i form av RF-stöd liksom viktig specialistkompetens om funktionsnedsättning, skulle gå förlorade. Strategi 2020 (Parasport Sverige, 2017) är samlingsnamnet för Parasport Sveriges strategiska arbete med sikte på år 2020. Under fokusområde 5 framgår att en kontinuerlig dialog pågår mellan Parasport Sverige och övriga SF vad gäller uppföljning, utvärdering och utveckling av förbundsöverskridande samarbeten och den initierade inkluderingsprocessen.

I sammanhang där idrott och funktionsnedsättning kommer på tal är inkludering ett centralt begrepp. Inkludering innebär en mångfacetterad och svårfångad process som under de senaste decennierna uppmärksammats i olika sammanhang inte minst inom skolans värld, men också inom idrotten och i den allmänna samhällsdebatten. Emellertid råder en diskrepans mellan policy och praktik, vilket innebär att det som skrivs fram i policydokument många gånger är svårt att realisera i ”verkligheten” (Howe & Silva, 2016). I dess enklaste mening kan inkludering i ett idrottsligt sammanhang definieras som möjligheten till deltagande (Booth, Ainscow, & Kingston, 2002). Emellertid är begreppen inkludering och deltagande inte synonyma. Ökad inkludering innebär ökat deltagande, men ökat deltagande behöver inte innebära ökad inkludering. Exempelvis kan en idrottsanläggning vara fysiskt anpassad och tillgänglig för utövare med rörelsehinder, men det behöver för den skull inte innebära att aktiviteterna eller miljön möjliggör social interaktion mellan utövare med och utan funktionsnedsättning. Ytterligare en aspekt som bör beaktas är individens rätt att själv välja (eller välja bort) sociala sammanhang. Därmed bör den frivilliga idrotten också vara frivillig för den som av olika skäl väljer att fylla fritiden med alternativa aktiviteter. Utifrån ovanstående resonemang går det därmed inte att kategoriskt dra slutsatsen att ett icke-deltagande i idrott med automatik innebär social exkludering, vare sig i relation till idrotten eller samhället i stort (Kiuppis, 2016; Howe & Silva, 2016). Därmed inte sagt att insatser kvarstår för att åstadkomma en idrottsrörelse som välkomnar alla, oberoende av olikheter i funktionsförmåga och förutsättningar till idrottande.

Forskning om funktionsnedsättning och idrott

Här följer en sammanställning av vetenskapliga studier som kan sägas ha relevans för idrott och funktionsnedsättning i relation till dess samhällsnytta. Med anledning av att de flesta studier, som genomförts med fokus på barn och unga med funktionsnedsättning och idrott, har skett inom utbildning och ämnet idrott och hälsa, riktas här också uppmärksamheten mot detta område.

Skolan och ämnet idrott och hälsa

Skolrelaterad idrottsforskning visar att lärarperspektivet dominerar (Fitzgerald, Jobling, & Kirk, 2003a, 2003b; Fitzgerald, 2005; Coates & Vickerman, 2010; Vickerman, 2012) och att studier som utgår från ett elevperspektiv är relativt få (Smith & Thomas,

2006; Jerlinder, 2010; Vickerman 2012). Skolan är en institution där elever förväntas passa in i förbestämda, utbildningsmässiga och sociala processer och praktiker baserade på normalitet som tillåter lite utrymme att undersöka och förstå olikheter. Där utgör ämnet idrott och hälsa inget undantag (Davis & Watson, 2001). Forskning som utgår från barnets subjektiva erfarenheter och funktionsnedsättning visar emellertid att barn som av omgivningen bemöts och betraktas som annorlunda tenderar att göra motstånd mot detta. De positionerar sig ofta själva som "en vanlig elev" och väljer ofta att beskriva sina egenskaper och sin personlighet snarare än att berätta om funktionsnedsättningen och de eventuella begränsningar som det medför (Asbjørnslett, Helseth, & Engelsrud, 2014). Oavsett diagnos eller fysiska begränsningar vill barn vara där saker och ting händer, och barn har också en god förmåga att anpassa sig efter olika förutsättningar. Enligt vissa studier innebär det att eleverna uttrycker frustration när de exempelvis inte får delta i ämnet idrott och hälsa på sina egna villkor och tillsammans med klasskamraterna (Bredal, 2012). Det innebär en extra ansträngning att försöka vara som "en vanlig elev" och göra sig så lik sina kamrater som möjligt. Elever med funktionsnedsättning är oftast beredda att göra vad de kan för att möta normer och förväntningar, snarare än riskera att uteslutas från ett, för barnet, viktigt socialt sammanhang (Asbjørnslett, Helseth, & Engelsrud, 2014).

Trots att den obligatoriska skolan och den frivilliga idrottsrörelsen har olika mål med sina verksamheter kan skiljelinjen mellan dessa mål sägas vara oklar (Peterson, 2005; Wellard, 2006; Karlefors, 2010). Bortsett från lärarnas pedagogiska kompetens, är eller har många varit aktiva som ledare inom idrottsrörelsen på sin fritid. Många har också tävlat i idrott, vilket sannolikt bidrar till att föreningsidrottens normer, värderingar och ideal ger avtryck i skolans idrottsliga praktik (Olofsson, 2007; Annerstedt, 2005, 2008; Lundvall & Meckbach, 2003). Det kan innebära att idrottens tävlingslogik ges för stort utrymme och hindrar möjligheten till delaktighet på lika villkor. Det kan också innebära att lärare i ämnet idrott och hälsa som på olika sätt har kunskap om och engagemang i idrottsrörelsen kan bli en viktig dörröppnare till en aktiv och meningsfull fritid för barn och unga med funktionsnedsättning.

Att idrotta med funktionsnedsättning – begränsningar och möjligheter

Barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning riskerar att i högre utsträckning än jämnåriga utan intellektuell funktionsnedsättning utveckla fysiska och psykosociala problem (Jansen, Krol, Groothoff, & Post, 2004; Morgan, Leonard, Bourke, & Jablensky, 2008) och unga med intellektuell funktionsnedsättning löper också större risk än jämnåriga att drabbas av övervikt och fetma (Rimmer & Rowland, 2008). Tidigare studier visar att mobbning och utanförskap, otillgängliga lokaler, brist på idrotts-hjälpmiddel och få individanpassade aktiviteter, bidrar till negativa erfarenheter och exkludering av barn och unga med funktionsnedsättning (Coates & Vickerman, 2010; se även Wickman, 2013). Bland dessa barn och unga är aktivitetsgraden lägre (Vickerman, Hayes, & Wetherley, 2003) och avhoppet fler (Trondman, 2005) än bland övriga jämnåriga. Deras erfarenheter begränsas ofta på grund av brist på nödvändiga färdigheter, överbeskyddande vuxna, social isolering, tid som krävs för behandling och vård, och svårigheter att transportera sig till och från den aktuella aktiviteten (Taub & Greer, 2000; Jaarsma, Dijkstra, Geertzen, & Dekker, 2014). Barn och unga med funktionsnedsättning kommer själva sällan till tals i verksamheter som har direkt betydelse för deras livskontexter. Detta gäller särskilt barn med komplexa behov och svårigheter att kommunicera i tal och text. I det fall där anpassning och särskilt

stöd uppmärksammas och realiseras är det oftast vuxna i barnets närhet som ger röst åt och värnar om barnets behov (Fitzgerald, Jobling, & Kirk, 2003ab).

Forskningen visar också att idrott främjar individens mentala och fysiska hälsa och har betydelse för ett aktivt liv även i vuxen ålder (Coates & Vickerman, 2010; Vickerman, 2012; Özdemir & Stattin, 2012) samt att de flesta idrotter bedrivs i ett socialt sammanhang där barn och unga kan utveckla sin sociala förmåga (Wagnsson, 2009; Wagnsson & Patriksson, 2007). Genom idrott som social aktivitet kan barn och unga lära sig etablera och bevara vänskap, förhandla med andra, lösa konflikter och ut-

Exempelvis kan idrotten när den fungerar som bäst bidra till att stärka barns självkänsla.

veckla ledaregenskaper och självförtroende (Özdemir & Stattin, 2012). Idrotten erbjuder således positiva utvecklingsmöjligheter för de barn och unga som deltar. Exempelvis kan

idrotten när den fungerar som bäst bidra till att stärka barns självkänsla (Wickman, Nordlund, & Holm, 2016; Devine & O'Brien, 2007; Kristen, Patriksson, & Fridlund, 2003).

De få studier som har genomförts med fokus på självupplevd erfarenhet (se t.ex. Goodwin & Watkinson, 2000; Kristen, Patriksson, & Fridlund, 2003; Groff, Lundberg, & Zabriskie, 2009) har visat att barn och unga med funktionsnedsättningar har posi-

Idrotten gav dem möjlighet att flytta gränserna för vad de klarade såväl fysiskt som mentalt samt gav utrymme för alternativa identiteter.

tiva erfarenheter av idrott i sådana sammanhang där de är fullt inkluderade och kan utveckla sina fysiska, psykiska och sociala färdigheter. För den som drabbats av en förvärvad skada kan idrott som rehabilitering innebära möjligheten att skapa

en ny identitet i processen att anpassa sig till nya livsvillkor. I en kvalitativ studie (Wickman, 2015) om unga vuxnas (med funktionsnedsättning) erfarenheter av idrott i skolan och på fritiden framgick att de allra flesta hade mycket positiva erfarenheter av den frivilliga idrotten. Idrotten gav dem möjlighet att flytta gränserna för vad de klarade såväl fysiskt som mentalt samt gav utrymme för alternativa identiteter. Det kunde exempelvis handla om att respondenterna blev mer självständiga och autonoma i sitt vardagsliv. Det innebar också att de betraktades, både av sig själva och andra, som exempelvis innebandyspelare, boxare och friidrottare – inte bara som rörelsehindrad, rullstolsburen eller funktionsnedsatt.

Genus och den dugliga (idrotts)kroppen

Få studier riktar uppmärksamheten mot genus när det gäller idrott och funktionsnedsättning såväl inom skolans (Jerlinder, 2010) som inom idrottsrörelsens (Wickman, 2011a) hägn. Studier som har genomförts visar emellertid att maskulina värden, som exempelvis styrka, disciplin, dominans och uthållighet, fortfarande är tongivande för hur "riktig idrott" uppfattas och förstås (Schell & Rodriguez, 2001; Huang & Brittain, 2006; Wickman, 2011b) och att de funktionshindrade som har haft bäst möjlighet att möta idrottens ideal är vita män med låga ryggmärgsskador som tävlar i rullstolsidrotter (DePauw, 1997). Barn och unga utvecklar tidigt en medvetenhet om vilka kroppar som betraktas som *idrottsdugliga*, vilket får konsekvenser för hur de uppfattar och förstår sig själva och varandra i relation till idrottens praktik. Vad som betraktas som en duglig, funktionell och presterande kropp blir också tydligt i lärarnas betygsättning där det framför allt är pojkar med erfarenhet av föreningsidrott som gynnas samtidigt som flickors intressen förbises vid planering av aktiviteter (Redelius, Fagrell, & Larsson, 2009; Londos 2010). Det skapar en situation där många unga människor diskrimineras på grund av sina kroppsliga prestationer snarare än på grund av deras vilja att vara delaktiga (Wellard, 2006). Skolans idrottsliga verksamhet kan därmed sägas

vara starkt influerad av tävlingsidrottens logik (Redelius, Fagrell, & Larsson, 2009). Av den anledningen är det viktigt att barn och unga med funktionsnedsättning får access till den, inte bara för att det innebär att *duglighetsnormen* utmanas genom en breddad representation av *idrottsdugliga* kroppar, utan också för att idrotten är en av få institutioner i samhället där flickor och pojkar med funktionsnedsättning kan förändra sina kroppar, från att tidigare ha kännetecknats som ofullständiga och inkompleta genom medicinska diskurser, till att signalera egenmakt och duglighet (Hargreaves, 2000).

Några kritiska reflektioner

Sammantaget visar tidigare forskning att de flesta studier som omfattar barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning främst behandlar idrott inom skolans ramverk. Därmed finns behov av kompletterande studier inom den frivilliga idrotten för att exempelvis närmare undersöka hur kartlagda hinder till deltagande kan övervinnas för att minska gapet mellan policy och praktik. Att anpassa den fysiska miljön är kanske den mest konkreta och möjligen också enklaste åtgärden. Att göra den sociala miljön tillgänglig, accepterande och inbjudande är en större och svårare utmaning. Emellertid visar studier, att när idrott fungerar som bäst bidrar den till att stärka individens självkänsla och egenmakt och bidrar till sociala och hälsorelaterade vinster för såväl individ som samhälle. Att den frivilliga idrotten också bör vara just frivillig är ytterligare en aspekt. Att vara samhällsmedborgare på lika villkor bör i praktiken innebära rätten att själv få välja vad som är att betrakta som meningsfulla sociala sammanhang, även för den som har en funktionsnedsättning. Att individer frivilligt avstår från att vara idrotts- eller föreningsaktiva betyder inte per automatik att verksamheten i sig är socialt exkluderande. Denna övertolkning eller feltolkning av inkludering kan exempelvis uppstå när begreppet anpassat för skolans obligatoriska verksamhet appliceras och tillämpas utan modifiering på den frivilliga idrotten. Därmed inte sagt att det kvarstår kraftfulla åtgärder för att göra den frivilliga idrotten mer tillgänglig för fler.

Den redovisade forskningsgenomgången behandlar främst begränsade faktorer till deltagande i idrott för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning – men också positiva, om än i blygsam omfattning. Med blicken fäst på praktiken är en tydligare dokumentation och uppföljning av projekt betydelsefullt för idrottsrörelsen. Det finns goda exempel på lyckade satsningar, men dessa är ofta svåra att identifiera och dra lärdomar av på grund av bristande eller knapphändig dokumentation. Värdefullt vore fler longitudinella, empiriska och komparativa studier i samverkan mellan olika samhällliga nivåer och aktörer. Dels för att bygga ackumulera kunskap, dels för att uppnå progression som ett led i ett långsiktigt och hållbart utvecklingsarbete.

Slutord

Samhällsnytta är en fråga om vad som framställs som eftersträvansvärt, och handlar om olika synsätt och intressen i kampen om att bli den eller de som får företräde att definiera begreppets innebörd och betydelse. Som framgår av ovanstående forskningsgenomgång är det många hinder och komplexa sammanhang som kräver kunskap och erfarenhet för att övervinnas när det gäller att rekrytera barn och unga med funktionsnedsättning till idrotten, och, framför allt, att få dem att fortsätta idrotta.

Mycket har hänt under det senaste halvsekle sedan Parasport Sverige blev en del av RF. De flesta av Sveriges moderna inomhusanläggningar har i dag anpassade lokaler, vilket innebär god tillgänglighet för barn och unga med funktionsnedsättning, och på många håll erbjuds ledarutbildningar och prova på dagar i idrott med särskild inriktning mot avsedd målgrupp. I tider av samhällsomvandling finns också en stabilitet vad gäller verksamhet för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning. Internt i samverkan med olika SF, och externt i samverkan med andra intresseorganisationer och samhällsaktörer.

Som tidigare nämnts utgör idrottsrörelsen på flera sätt ett viktigt inslag i det svenska samhället och har en enorm utvecklingskraft med över tre miljoner medlemmar, men den existerar inte i ett vakuum, opåverkad av influenser och ideologiska flöden. Tvärtom har samhället förväntningar på att idrotten ska erbjuda flexibla, individorienterade och ibland lönsamma alternativ, vilket är något som kan äventyra långsiktiga och stabila verksamheter. Ja, inte minst sådana verksamheter som kanske inte ger kortsiktig ekonomisk avkastning, men däremot kan ge långsiktiga effekter på individ och samhälle. Dessvärre kan sådana långsiktiga effekter vara svåra att mäta då idrottens egenvärde ofta skapas genom subjektiv upplevelse. Långsiktighet och kvalitet går sällan hand i hand med snabba lösningar och snabb tillväxt; resurskrävande verksamheter som innefattar personer med stort behov av välfärdssamhällets insatser riskerar att hamna på kollisionskurs med samtidens ofta kortsiktiga investeringshorisonter, med krav på produktivitet och lönsamhet. Sådana kortsiktiga verksamheter riskerar därtill att komma på kollisionskurs med vissa medborgares förväntningar om ett brett utbud och möjligheter till flexibla val. I tider av samhällsomvandling sker förändringar som blottlägger styrkor och svagheter som tidigare inte varit synliga, vilket kan ge utrymme och möjlighet att hitta nya vägar till utveckling. Som denna översikt har försökt visa har idrottsrörelsen kunskap och samlad erfarenhet om idrott för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning varför den torde vara en god stigfinnare och utforskare av nya möjligheter när det gäller att skapa en meningsfull, samhällsrelevant och för framtiden hållbar idrott!

Referenser

- Annerstedt, C. (2005). Physical Education and Health in Sweden. Introduction to the school system and P.E. in Sweden. I U. Pühse & M. Gerber (red.), *International comparison of physical education: concepts, problems, prospects*. Oxford: Meyer & Meyer sport. S. 604–629.
- Annerstedt, C. (2008). Physical education in Scandinavia with a focus on Sweden: a comparative perspective. *Physical Education and Sport Pedagogy*, vol. 13(4), 303–318.
- Asbjørnslett, M., Helseth, S., & Engelsrud, G. H. (2014). "Being an Ordinary Kid" – Demands of Everyday Life When Labelled with Disability. *Scandinavian Journal of Disability Research*. 16(4), 364–376. doi:10.1080/15017419.2013.787368
- Bredal, A-M. (2012). *Freedom of the Treadmill – Physical Activity, Disability and Existence*. PhD, The Norwegian School of Sports Sciences, Oslo.
- Booth, T., Ainscow, M., & Kingston, D. (2002). *Index for Inclusion: Developing Play, Learning and Participation in Early Years and Childcare*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education. Retrieved from <http://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20EY%20English.pdf>
- Coates, J., & Vickerman, P. (2010). Empowering children with special educational needs to speak up: experiences of inclusive physical education. *Disability and Rehabilitation*, 32(18), 1517–1526.
- Davis, J. M., & Watson, N. (2001). Where are the children's experiences? Analysing social and cultural exclusion in "special" and "mainstream" schools. *Disability and Society*. 16 (5), 671–681. doi: 10.1080/09687590120070060
- DePauw, K. P., 1997. The (in)visibility of disability: cultural contexts and "sporting bodies". *Quest*, 49(4), 416–430.

- Devine, M. A., & O'Brien, M. B. (2007). The Mixed Bag on Inclusion: An Examination of an Inclusive Camp Using Contact Theory. *Therapeutic Recreation Journal* 41(3), 201–222.
- Engström, M. (2014). *Inkluderingsprojektet. Steg 1: Kartläggning och handlingsplaner för vägen framåt*. Stockholm: SHIF/SPK.
- Fitzgerald, H., Jobling, A., & Kirk, D. (2003a). Valuing the voices of young disabled people: exploring experiences of physical education and sport, *European Journal of Physical Education*, 8(2), 175–201.
- Fitzgerald, H., Jobling, A., & Kirk, D. (2003b). Listening to the 'voices' of students with severe learning difficulties through a task-based approach to research and learning in physical education, *Support for Learning*, 18(3), 123–129.
- Fitzgerald, H. (2005). Still Feeling Like a Spare Piece of Luggage? Embodied Experiences of (Dis) Ability in Physical Education and School Sport. *Physical Education & Sport Pedagogy*, 10(1), 95–108.
- Folkhälsomyndigheten (2015). *Delrapportering av regeringsuppdrag inom ramen för "En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016"*. Solna: Folkhälsomyndigheten. Hämtad från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/documents/livsvillkor-levnadsvanor/funktionsnedsattning/delrapportering-regeringsuppdrag-funktionshinderspolitiken-2015.pdf>
- Folkhälsomyndigheten (2016). *Hälsa på lika villkor*. Solna: Folkhälsomyndigheten. Hämtad från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/documents/statistik-uppfoljning/folkhalsoenkat/Syfte-bakgrund-fragorna-HLV.pdf>
- Goodwin, L., & Watkinson, J. (2000). Inclusive physical education from the perspectives of students with physical disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly* 17, 144–60.
- Groff, D, Lundberg, N., & Zabriskie, R. (2009). Influence of adapted sport on quality of life: Perceptions of athletes with cerebral palsy, *Disability and Rehabilitation*, 31(4), 318–326.
- Hargreaves, J. (2000). *Heroines of sport. The politics of difference and identity*. London: Routledge.
- Howe, P. D., & Silva, C. F. (2016). The fiddle of using the Paralympic Games as a vehicle for expanding [dis]ability sport participation. *Sport in Society*. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/017430437.2016.1225885>
- Huang, C-J., & Brittain, I., (2006). Negotiating identities through disability sport. *Sociology of sport journal*, 23(4), 352–375.
- Hälso- och sjukvårdslag (SFS 1982:763)*. Hämtad från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/halso--och-sjukvardslag-1982763_sfs-1982-763
- Idrottsutredningen (1969). *Idrott åt alla: betänkande*. Avgivet av Idrottsutredningen (SOU 1969:29). Stockholm: Handelsdepartementet.
- Jansen, D. E., Krol, B., Groothoff, J. W., & Post, D. (2004). People with intellectual disability and their health problems: a review of comparative studies. *Journal of Intellectual Disability Research* 48, 93–102.
- Jaarsma, E. A., Dijkstra P. U., Geertzen, J. H. B., & Dekker, R. (2014). Barriers to and facilitators of sports participation for people with physical disabilities: A systematic review. *Scand J Med Sci Sports* 24(6), 871–881. doi: 10.1111/sms.12218
- Jerlinder, K. (2010). *Social rättvisa i inkluderande idrottsundervisning för elever med rörelsehinder: en utopi?* (Doktorsavhandling, Studies from the Swedish Institute for Disability Research 33). Örebro: Örebro universitet.
- Karlefors, I. (2010). Olika men också lika: idrottslärorestudenter i Luleå och i Ghana om sitt framtida yrke. I G. Patriksson (red.), *SVEBIS årsbok: aktuell beteendevetenskaplig idrottsforskning*. Lund: SVEBI, Vol. 2009, s. 77–102. 26 s.
- Kiuppis, F. (2016). Inclusion in sport: disability and participation. *Sport in Society*. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/017430437.2016.1225882>
- Kristen, L., Patriksson, G., & Fridlund, B. (2003). Parents' Conceptions of the Influences of Participation in a Sports Programme on Their Children and Adolescents with Physical Disabilities. *European Physical Education Review* 9(1): 23–41.
- Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (SFS 1993:387)*. Hämtad från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1993387-om-stod-och-service-till-vissa_sfs-1993-387
- Loland, S. (2014). Idrott och etik — en introduktion. I C. Dartsch, J. Norberg & J. Philblad (red.), *I gråzonen. En antologi om idrottens etiska utmaningar* (s. 7–20). Stockholm: Centrum för Idrottsforskning.

- Londos, M. (2010). *Spelet på fältet: relationen mellan ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan och idrott på fritid*. (Doktorsavhandling, Malmö Studies in Educational Sciences No. 55) Malmö: Malmö högskola lärarutbildningen.
- Lundvall, S., & Meckbach, J. (2003). *Ett ämne i rörelse. Gymnastik för kvinnor och män i lärarutbildningen vid Gymnastiska Centralinstitutet/Gymnastik- och idrotthögskolan under åren 1944 till 1992*. (Doktorsavhandling, Lärarhögskolan i Stockholm Institutionen för samhälle, kultur och lärande, Studies in Educational Sciences 65). Stockholm: Högskoleförlaget vid Lärarhögskolan i Stockholm.
- Morgan, V. A., Leonard, H., Bourke, J., & Jablensky A. (2008). Intellectual disability co-occurring with schizophrenia and other psychiatric illness: population-based study. *The British Journal of Psychiatry*. 193(5), 364–72. doi: 10.1192/bjp.bp.107.044461
- Myndigheten för delaktighet (2016). *En jämställdhetsanalys av levnadsvillkor och delaktighetsmöjligheter – för personer med funktionsnedsättning*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet. Hämtad 2017-02-22 från <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/2016/2016-2-jamstalldhetsanalys-av-levnadsvillkor-och-delaktighetsmojligheter.pdf>
- Olofsson, E. (2007). The Swedish sports movement and the PE teacher 1940-2003: From supporter to challenger. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 5(12), 163–183.
- Parasport Sverige (2017). *Fokusområde 5: En garant för utveckling av parasport*. Hämtad 2017-02-24 från <http://www.parasport.nu/Strategi2020/fokusomrade5engarantforutvecklingavparasport/>
- Parasport Sverige (2016). *Parasportpolitiskt program*. Stockholm: Parasport Sverige.
- Peterson, T. (2005). När fälten korsas, *Svensk Idrottsforskning*, 14(3), 9–11.
- Redelius, K., Fagrell, B., & Larsson, H. (2009). Symbolic capital in physical education and health: To be, to do or to know? That is the gendered question. *Sport, Education and Society*, 14(2), 245–260.
- Riksidrottsförbundet (2009). *Idrotten vill – Idrottsrörelsens idéprogram*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Riksidrottsförbundet (2015). *Idrotten i siffror*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Rimmer, J. A., & Rowland, J. L. (2008). Physical activity for youth with disabilities: A critical need in an underserved population. *Developmental Neurorehabilitation*, 11(2), 141–148.
- Schell, L. A. B., & Rodriguez, S. (2001). Subverting bodies/ambivalent representations: media analysis of paralympian, Hope Lewellen. *Sociology of sport journal*, 18(1), 127–135.
- Smith, A., & Thomas, N. (2006). Including pupils with special education needs and disabilities in National Curriculum Physical Education: a brief review. *European Journal of Special Needs Education*. 21(1), 69–83.
- Socialstyrelsen (2017). Stockholm: Socialstyrelsen. *Termbank*. Hämtad från <http://termbank.socialstyrelsen.se/>
- Svenska handikappidrottsförbundets/Svenska Paralympiska kommittén (u.å.). *Handikappidrottsliga program. Idrott i rörelse*. Stockholm: Svenska handikappidrottsförbundets/Svenska Paralympiska kommittén.
- Svenska Handikappidrottsförbundet och Sveriges Paralympiska kommitté (2013). *Förbundsmöte (Protokoll)*. Stockholm: Svenska Handikappidrottsförbundet och Sveriges Paralympiska kommitté. Hämtad från <http://www.parasport.nu/globalassets/svenska-parasportforbundet-och-sveriges-paralympiska-komite-svenska-parasportforbundet/dokument/stadgar-och-forbundsmoten/fm2015/protokoll-forbundsmote-2013.pdf>
- Trondman, M. (2005). *Unga och föreningsidrotten. En studie om föreningsidrottens plats, betydelser och konsekvenser i ungas liv*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:9. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Taub, D. E. & Greer, K. R. (2000). Physical Activity as a Normalizing Experience for School- Age Children with Physical Disabilities, *Journal of Sport and Social Issues* 24(4), 395–414.
- Ungdomsstyrelsen (2012). Fokus 12. *Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Vickerman, P. (2012). Including children with special educational needs in physical education: has entitlement and accessibility been realised? *Disability & Society*, 27(2), 249–262.
- Vickerman, P., Hayes, S., & Wetherley, A. (2003). Special educational needs and national curriculum physical education. In *Equity in physical education*, ed. S. Hayes and G. Stidder, 47–65. London: Routledge.
- Wagnsson, S. (2009). *Föreningsidrott som socialisationsmiljö -En studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars utveckling*. (Doktorsavhandling, Karlstad University Studies 2009:53) Karlstad: Karlstad universitet.

- Wagnsson, S., & Patriksson, G. (2007). *Specialisering i barn- och ungdomsidrotten*, Svensk idrottsforskning, 1, 6–9.
- Wellard, I. (2006) Able bodies and sport participation: social constructions of physical ability for gendered and sexually identified bodies, *Sport, Education and Society*, 11(2), 105–119.
- Wickman, K. (2011a). Flickor och pojkar med funktionsnedsättning och deras rättigheter och möjligheter till ett aktivt idrottsliv. I J. Norberg & J. Philblad (red.), *För barnets bästa: En antologi om idrott ur ett barnrättsperspektiv*, (s. 41–58). Stockholm: Centrum för Idrottsforskning.
- Wickman, K. (2011b). The Governance of Sport, Gender and (Dis)Ability. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 3(3), 385–399.
- Wickman, K. (2013). Unika och lika: erfarenheter hos unga vuxna med rörelsenedsättning, s.85–107 J. Philblad & J. Norberg (Red) *Spela vidare: En antologi om vad som får unga att fortsätta idrotta*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Wickman, K. (2015). Experiences and Perceptions of Young Adults with Physical Disabilities on Sports. *Social Inclusion* 3(3), 39–50. doi: 10.17645/si.v3i3.158
- Wickman, K., Nordlund, M., & Holm, C. (2016). The relationship between physical activity and self-efficacy in children with disabilities. *Sport in Society*. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/17430437.2016.1225925>
- Wiger, E. (2000). Handikappidrottens historia. *Svensk Idrottsforskning*, 3(9), 4–5.
- World Health Organization (2001). *International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)* Genève: World Health Organization.
- Özdemir, M., & Stattin, H. (2012). Konsekvenser av att börja, fortsätta eller sluta idrotta. En longitudinell studie av ungdomars psykologiska och beteendemässiga anpassning. I J. Hvenmark (red.), *Är idrott nyttigt? En antologi om idrott och samhällsnytta* (s. 112–135). Stockholm: SISU idrottsböcker.

Riksidrottsförbundet

Idrottens Hus, Box 11016, 100 61 Stockholm | Tel: 08 - 699 60 00 | Fax 08 - 699 62 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se | Hemsida: www.rf.se